

Mieczysława Cieśla

REALIZACJA PRAKTYCZNEGO CELU NAUCZANIA JĘZYKA ROSYJSKIEGO
NA KIERUNKU FILOLOGII ROSYJSKIEJ

W ostatnich latach coraz więcej krajów wprowadza do swoich programów szkolnych język rosyjski. Predestynuje go do tego wielkość piśmienictwa naukowego i tradycji kulturalnych. ZSRR poczynając od wielkich reform społecznych poprzez sputniki, wielkie budowle komunizmu, ożywioną działalność na forum międzynarodowym nadał językowi rosyjskiemu wielką rangę. Język rosyjski jako język obcy stanowiący przedmiot masowego nauczania wysunął się na drugie miejsce w świecie /po języku angielskim/i pierwsze w naszym kraju. Konsekwencją był u nas ostry deficyt wykwalifikowanych nauczycieli języka rosyjskiego. Deficyt ten obserwujemy i w chwili obecnej, mimo że otwierają się wciąż nowe placówki kształcenia nauczycieli, a absolwentów kierunku filologii rosyjskiej przybywa z każdym rokiem. Okazuje się jednak, iż wielu absolwentów kierunku filologii rosyjskiej ucieka od pracy nauczycielskiej, ucząc języka chętniej jako lektorzy wyższej uczelni, jako wykładowcy na kursach, jako korepetytorzy prywatni. W szkołach natomiast - zwłaszcza podstawowych - wykwalifikowanych kadr rusycystycznych nadal brakuje. Wydaje się, że poprawić tę sytuację w dziedzinie nauczania języka rosyjskiego może jedynie pełne nasycenie rynku pracy wykwalifikowanymi nauczycielami i zmiana polityki kadrowej w resorcie oświaty. Sytuacja nakłada szczególne obowiązki i zadania na placówki naukowo-dydaktyczne przygotowujące absolwentów filologii rosyjskiej. Na plan pierwszy w tym przygotowaniu wysuwa się aspekt szkolenia zawodowego i daleko posunięta pedagogizacja. Ponadto w związku ze zmianą programów nauczania szkolnego, wysuwających praktyczną znajomość języka na plan pierwszy, przygotowanie językowe przyszłych nauczycieli musi być o wiele pełniejsze niż zakładano to na przykład w latach pięćdziesiątych. Znaczne ożywienie kontaktów międzynarodowych i rozwój technicznych środ-

ków łączności sprawiły, że od wykwalifikowanego nauczyciela rusycysty wymagamy teraz bardzo dobrej znajomości języka w mowie i piśmie, popartej elementami wiedzy językoznawczej oraz bardzo dobrego przygotowania metodycznego.

Języka rosyjskiego na kierunku filologii rosyjskiej uczymy systemem ćwiczeń praktycznych, pozycja tego przedmiotu jest więc wyjątkowa. Ćwiczenia praktyczne są jedynym przedmiotem, na którym przyszły nauczyciel może nauczyć się pisać i mówić po rosyjsku. Oprócz tego ćwiczenia praktyczne, jak żaden inny przedmiot, stwarzają warunki do wychowawczego oddziaływania na studentów. Realizacja tych podstawowych zadań wymaga jednak dokładnego określenia celów nauczania. Od tego bowiem, jakie są cele nauczania, zależy w dużym stopniu dobór treści i metod nauczania, przebieg procesu dydaktycznego i jego wyniki, a w konsekwencji – także realizacja zadań społeczno-wychowawczych. Głównym celem nauczania języka rosyjskiego na kierunku filologii rosyjskiej jest doprowadzenie studentów do praktycznego opanowania języka w stopniu, jaki jest potrzebny nauczycielowi tego przedmiotu na obecnym etapie. Dotyczy to następujących umiejętności językowych:

- a/ umiejętności dokładnego rozumienia wypowiedzi ustnych w języku rosyjskim,
- b/ umiejętności swobodnego rozumienia tekstów pisanych w języku rosyjskim,
- c/ umiejętności poprawnej wymowy ortoeupicznej,
- d/ umiejętności płynnego, wyrazistego i estetycznego głośnego czytania tekstów rosyjskich i ich recytowania,
- e/ umiejętności poprawnego i szybkiego cichego czytania tekstów rosyjskich,
- f/ opanowanie przez studentów możliwie dużego zasobu aktywnego słownictwa,
- g/ umiejętności aktywnego posługiwania się formami gramatycznymi,
- h/ umiejętności zupełnie swobodnego wypowiedzania się ustnie i na piśmie,
- i/ osiągnięcia zupełnej poprawności językowej i stylistycznej przy wypowiedzaniu się, a w piśmie – także ortograficznej i kaligraficznej,
- j/ znajomości pamięciowej co najmniej kilku rosyjskich utworów poetyckich,

Cel praktyczny nauczania dotyczy więc zdobycia przez studentów umiejętności i nawyków w zakresie czterech podstawowych sprawności językowych

- 1/ rozumienia wypowiedzi ustnych w języku rosyjskim,
- 2/ wypowiedzania się ustnie w języku rosyjskim,
- 3/ rozumienia tekstu pisanego w języku rosyjskim,
- 4/ wypowiedzania się pisemnego w języku rosyjskim.

Sprawności pierwsza i trzecia dotyczą rozumienia, a więc biernej znajomości języka: druga i czwarta – wypowiedzania się, a więc czynnej znajomości

mości języka. Poza tym sprawności pierwsza i druga dotyczą znajomości języka w mowie, trzecia i czwarta znajomości języka w piśmie. Celem nauki jest rozwijanie wyżej wymienionych sprawności językowych.

Poziom i zakres poszczególnych sprawności językowych na kierunku filologii rosyjskiej przedstawia się następująco.

W zakresie rozumienia słowa mówionego i pisanego absolwent filologii rosyjskiej wykazać się musi umiejętnością rozumienia każdego tekstu mówionego i pisanego w języku rosyjskim o charakterze niespecjalistycznym.

W zakresie mówienia od absolwenta wymagać należy umiejętności porozumiewania się we wszystkich sprawach życia codziennego i w związku z wydarzeniami społecznymi i kulturalnymi. Absolwent filologii rosyjskiej powinien wykazać się także umiejętnością prowadzenia rozmów i zabierania głosu w dyskusjach na tematy związane ze studiami oraz umiejętnością wygłaszania krótkich opowiadań, sprawozdań, a nawet krótkich referatów związanych z wyżej wymienionymi tematami. Wypowiedzi absolwentów winny być poprawne pod względem leksykalnym, fonetycznym i gramatycznym. Tak surowe wymagania wynikają z założonego celu studiów, którym jest przede wszystkim przygotowanie do pracy nauczycielskiej. Od wymowy nauczyciela zależy potem wymowa uczniów, których w przyszłości student będzie uczył.

W zakresie czytania absolwent filologii rosyjskiej ma obowiązek opanować technikę czytania głośnego i cichego w takim stopniu, by móc szybko czytać każdy tekst literacki, popularno-naukowy i publicystyczny. Ponadto absolwent winien wykazać się umiejętnością posługiwania się słownikiem dwu- i jednojęzycznym, a także umiejętnością szybkiego przeglądania materiałów drukowanych, celem znalezienia potrzebnych informacji.

Sprawność wypowiadania się na piśmie jest najtrudniejsza do opanowania. Obejmuje ona bowiem opanowanie kaligrafii, ortografii oraz umiejętność redagowania wypowiedzi pisemnych, a więc poprawność gramatyczną, znajomość słownictwa i podstawowych struktur frazeologicznych. Jeśli chodzi o ostatnią umiejętność - umiejętność wypowiadania się na piśmie - to sprawa nie jest prosta. Każda wypowiedź na piśmie, jeśli ma być dostatecznie komunikatywna, musi być zbudowana staranniejsz niż wypowiedź ustna, lepiej opracowana pod względem logicznym, na ogół pełniejsza. Oprócz tego przy wypowiedziach pisemnych w większym stopniu działa negatywna interferencja języka ojczystego. Poza tym sprawność pisania w języku obcym zależy nie tylko od stopnia znajomości języka rosyjskiego, ale też od biegłości w pisaniu tekstów w języku ojczystym. Stawianie więc studentowi wymagań w zakresie umiejętności wypowiadania się na piśmie podobnie wysokich, jak w odniesieniu do pozostałych sprawności językowych, nie może mieć miejsca. Na latach I i II, częściowo i III, ćwiczenia w pisaniu należy uważać za środek metodyczny do utrwalania materiału leksykalnego i gramatycznego,

i środek metodyczny do przekształcania wiadomości w umiejętności i nawyki językowe. Na latach III, IV i V ćwiczenia w pisaniu mogą mieć charakter bardziej twórczy i obejmować nie tylko pisanie tekstów w zakresie tematyki życia codziennego, ale również tematykę związaną z wydarzeniami społeczno-kulturalnymi i kierunkiem studiów.

Systematyczne wyrabianie poszczególnych sprawności językowych w zakresie wyżej przedstawionym jest głównym celem nauki języka rosyjskiego na kierunku filologii rosyjskiej. Osiągnięcie tego celu jest jednak uzależnione od właściwej organizacji całego procesu nauczania i wykorzystania wszystkich dostępnych metod i środków. Do najważniejszych z nich zaliczymy odpowiednio zaplanowane i należycie stosowane w praktycznym nauczaniu różnorodne ćwiczenia językowe.

Ćwiczenia językowe decydują o wynikach nauczania i aktywnym opanowaniu języka. Ponieważ na prowadzącym ćwiczenia praktyczne spoczywa odpowiedzialność za poziom studentów w dziedzinie aktywnego posługiwania się językiem, powinien on ze szczególnym naciskiem i uporczywością stosować te rodzaje i formy ćwiczeń, które wyrabiają umiejętność swobodnego wypowiedziania się w słowie i piśmie. Pamiętając, że mamy do czynienia z przyszłymi nauczycielami, powinni prowadzący ćwiczenia pozostawać jak najbardziej w zgodzie z zasadami metodyki nauczania języka rosyjskiego w szkole polskiej. Wszelkie odchylenia od tych zasad mogą być uzasadnione tylko wyższym niż w szkole średniej poziomem nauczania i większymi wymaganiami oraz właściwościami psychicznymi studentów. Przy prowadzeniu ćwiczeń praktycznych wskazana jest jak najdalej posunięta pedagogizacja. Chodzi o to, aby za pomocą ćwiczeń stosowanych przez lektora i wykonywanych przez studentów wyrobić umiejętność posługiwania się różnorodnymi rodzajami ćwiczeń, przydatnych potem w przyszłej pracy pedagogicznej absolwentów.

W procesie nauczania języka rosyjskiego uwzględniać należy następujące rodzaje ćwiczeń językowych:

- 1/ ćwiczenia w słuchaniu,
- 2/ ćwiczenia leksykalne,
- 3/ ćwiczenia w mówieniu,
- 4/ ćwiczenia w czytaniu,
- 5/ ćwiczenia gramatyczne,
- 6/ ćwiczenia w pisaniu.

Przy doborze poszczególnych rodzajów ćwiczeń pamiętamy zawsze o zasadzie wszechstronnego nauczania /zasadzie jednoczesnego uczenia wszystkich czterech podstawowych sprawności językowych/. Ale, jak wiemy, zasada ta nie wyklucza możliwości intensywnego uwzględniania w pewnych okresach

czasu tej czy innej spośród czterech podstawowych sprawności przy jednoczesnym uwzględnianiu także trzech pozostałych. Jest rzeczą znaną, że trwająca krótszy czas nauka intensywna przynosi lepsze rezultaty niż wlokąca się przez czas dłuższy nauka nieintensywna. W zależności więc od potrzeb i wymagań można stosować większe lub mniejsze nasilenie danego rodzaju ćwiczeń w danym okresie.

I tak na stopniu I nauczania /I i II rok studiów/ troszczymy się przede wszystkim o wyrobienie umiejętności dokładnego rozumienia przez studentów wypowiedzi ustnych w języku rosyjskim. W związku z tym na czoło wysuwa się potrzeba ćwiczenia słuchu. Zaplanowane przez lektora ćwiczenia fonetyczne ułatwiają rozróżnianie i rozpoznawanie charakterystycznych dźwięków rosyjskich pojedynczo, w parach kontrastowych i w strumieniu mowy. Dopiero w dalszej kolejności /po 4 tygodniach/ stosujemy ćwiczenia fonetyczne, mające na celu rozpoznawanie schematów rytmiczno-intonacyjnych. Równocześnie z ćwiczeniami słuchu należy dbać o wyrabianie nawyków artykulacyjnych, tzn. zmuszać studentów do umiejętnego naśladowania wymowy rosyjskiej, rytmu mowy i intonacji rosyjskiej. Specjalnie zaplanowane ćwiczenia w osłuchiwanie się studentów z językiem i ćwiczenia fonetyczne oraz konsekwentna realizacja tych ćwiczeń mogą doprowadzić do wyrobienia sprawności rozumienia wypowiedzi ustnych po I i II roku studiów. Oczywiście sprawność ta obejmować będzie tylko zakres przerobionej tematyki.

Na stopniu II /obejmującym III, IV, V rok studiów/ nadal ćwiczymy tę umiejętność w odniesieniu do nowego materiału i surowo egzekwujemy w odniesieniu do materiału już opanowanego. W związku jednak z kursem gramatyki opisowej języka rosyjskiego i kursem literatury rosyjskiej na równi z lektorem, prowadzącym ćwiczenia praktyczne, poprawności językowej wymaga, przestrzega i kontroluje językoznawca i literat. Na latach starszych specjalnie nie planujemy ćwiczeń fonetycznych i ćwiczeń osłuchujących z językiem rosyjskim. Łączymy je z uprawianymi ćwiczeniami w mówieniu, czytaniu i pisaniu.

Obok wyrabiania sprawności rozumienia wypowiedzi ustnych, na stopniu I należy uprawiać także intensywną naukę mówienia. W ciągu dwóch lat takiej nauki trzeba powtórzyć i tylko nieznacznie rozszerzyć znajomość języka w stosunku do programu szkoły średniej. Założenie takie warunkuje fakt, że kandydaci na I rok studiów są z reguły słabo przygotowani językowo i uzupełnienie braków, a zarazem wykorzenienie błędnych nawyków językowych jest na roku I i II naczelnym zadaniem prowadzącego ćwiczenia praktyczne.

W związku z powyższym główną formą pracy staje się ćwiczenie studentów roku I i II w umiejętnym reprodukowaniu tekstów mówionych i pisanych.

Częste zastosowanie mogą mieć takie formy ćwiczeń w mówieniu, jak:

- a/ rozmowy w formie pytań i odpowiedzi między prowadzącym ćwiczenia a studentami oraz studentami między sobą na tematy związane z wydarzeniami z życia codziennego oraz w związku z ćwiczeniami w czytaniu,
- b/ ustne sprawozdania ciągle w związku z czytаныmi tekstami i wydarzeniami z życia codziennego,
- c/ ustne streszczenia utworów lub fragmentów czytanych przez wykładowcę początkowo kilkunastowierszowymi ustępami, później całego fragmentu /ewentualnie z zastosowaniem zmiany form gramatycznych, np. zmiany osoby opowiadającego, zmiany czasu akcji/,
- d/ wygłaszanie z pamięci utworów wierszowanych lub fragmentów prozy oraz śpiewanie piosenek.

Eliminacja błędnych nawyków językowych i uzupełnienie braków powinno być podstawą do przejścia na stopień II, obejmujący lata III, IV i V. Zdecydować o tym powinno zaliczenie i egzamin na roku II. Od roku III ćwiczenia w mówieniu zaczynają wdrażać studentów w umiejętność swobodnego wypowiadania się nie tylko na tematy życia codziennego, ale również na tematy związane z życiem i kulturą ZSRR i kierunkiem studiów. Zadanie to realizują formy ćwiczeń w mówieniu, opierające się na dłuższej wypowiedzi studenta, jak dialogi sytuacyjne, opowiadania, sprawozdania i charakterystyki zmierzające do dyskusji.

Jeśli ćwiczenia w mówieniu na roku I i II trzeba opierać na reprodukcji treści odpowiednio dobranych tekstów, a także reprodukcji treści obrazów, ilustracji i przeźróczy, - to na latach starszych możliwości są większe. Ćwiczenia w mówieniu na latach starszych możemy już opierać na trudniejszych językowo tekstach, a także na obserwacjach, ćwiczeniach i przeżyciach studentów, z tym że na roku III i IV będą to ćwiczenia konwersacyjne kierowane i ściśle kontrolowane, a dopiero na roku V konwersacja staje się swobodniejsza i bardziej twórcza. Często może ona przybierać charakter dyskusji. Nie puszczamy jej jednak "na szerokie wody". Każdą dyskusję lepiej jest oprzeć na określonym materiale lekturowym. Ułatwia to trzymanie się tematu, dostarcza zasobu słownictwa i frazeologii, wprowadza momenty poznawcze i wychowawcze. Przy omawianiu przeczytanych przez studentów utworów literackich nie przeprowadzamy ich pełnej analizy literackiej, ale ograniczamy się tylko do niektórych aspektów danego utworu /np. autor, geneza, zasadnicza problematyka, myśl przewodnia, postacie, ich charakterystyka, tło środowiskowe względnie historyczne/. Przy omawianiu obejrzanych filmów i sztuk teatralnych uwzględnia się również grę aktorów, reżyserię, dekoracje/. Dyskusję "inscenizowaną" i twórczą możemy również oprzeć na lekturze prasy, z tym że formy pracy mogą być bardzo urozmaicone. Może to być np. referowanie treści poszczególnych

artykułów przez pojedynczych studentów, naświetlenie wskazanego zagadnienia przez różne czasopisma albo dyskusja nad wskazanym problemem na podstawie lektury różnych gazet i czasopism. Bardzo pożyteczną formą ćwiczeń w mówieniu są również ćwiczenia w tłumaczeniu, polegające na ustnym streszczaniu po rosyjsku przeczytanego przez lektora polskiego tekstu albo wykonywanie przez studenta roli tłumacza z języka polskiego na rosyjski i odwrotnie. Ćwiczenia te stosować można dopiero na roku IV i V jako środek sprawdzający stopień opanowania języka przez studentów filologii rosyjskiej.

Podstawowym zadaniem ćwiczeń leksykalnych na kierunku filologii rosyjskiej jest objaśnianie, utrwalanie i czynne opanowanie przez studentów słownictwa rosyjskiego. W związku z tym w odniesieniu do słownictwa nowego stosować należy różnorodne formy ćwiczeń wdrażających i utrwalających. W stosunku do słownictwa już utrwalonego stosujemy ćwiczenia automatyzujące, systematyzujące i twórcze. Ważnym celem ćwiczeń leksykalnych jest również wyrobienie u studentów umiejętności korzystania ze słowników dwujęzycznych i jednojęzycznych. Słowniki te powinny stać się najniezbędniejszą pomocą naukową samodzielnej pracy studenta nad rozwijaniem umiejętności językowych.

W zakresie czytania cichego ćwiczenia w czytaniu mają na celu wyrobienie u studentów umiejętności szybkiego czytania długich tekstów oraz rozwijanie umiejętności domyślania się znaczenia wyrazów przez analogię i przy pomocy kontekstu. Przy czytaniu długich tekstów umiejętność obywania się bez słownika za każdym razem, gdy w tekście występuje nieznaną wyraz czy zwrot, jest dla studenta filologa niesłychanie ważna. Ponieważ mamy do czynienia z przyszłymi nauczycielami języka rosyjskiego, należy także ćwiczyć studentów w czytaniu głośnym.

Głośne czytanie ma na celu wyrobienie u studentów umiejętności płynnego, wyrazistego i estetyczno-logicznego czytania. Najlepszy materiał do czytania głośnego stanowią odpowiednio dobrane fragmenty prozy artystycznej względnie inne teksty dostosowane do wieku i poziomu studentów. Ćwiczenie studentów w głośnym czytaniu na latach młodszych najczęściej polegać powinno na prezentowaniu wzorca, którym może być czytanie wykładowcy lub odtworzenie nagrań i na próbie naśladowania ze strony studentów owego modelu. Teksty na latach I i II, a częściowo III, powinny być akcentowane, przy czym szczególną uwagę zwracamy na prawidłową wymowę, intonację i płynność czytania. Stosując czytanie indywidualne, nie wykluczamy czytania na głosy. Sprzyja ono bowiem wyrabianiu wyrazistości oraz daje możliwość podkreślania momentów logiczno-estetycznych. Dużo uwagi należy poświęcić opracowaniu tekstu przeznaczonego do uczenia się na pamięć. Już od II roku można stosować inscenizacje krótkich utworów dramatycznych,

przy czym studenci, po odpowiednim opracowaniu tekstu na godzinach ćwiczeń w czytaniu, muszą związane z poszczególnymi rolami wypowiedzi opanować pamięciowo. W ciągu pięciu lat studiów stosować możemy bardzo różnorodne formy ćwiczeń w czytaniu. Mogą to być:

- 1/ głośne czytanie indywidualne i chóralne przeważnie akcentowanych tekstów /na roku I/,
- 2/ głośne czytanie dzieł wybranych spośród podanych w spisie lektur, zarówno po uprzednim przygotowaniu tekstu przez ciche czytanie na godzinach ćwiczeń lub w domu, jak i bez przygotowania /na latach starszych/,
- 3/ czytanie na głosy utworów dramatycznych, dialogów oraz utworów wierszowanych z uwzględnieniem elementów logiczno-estetycznych,
- 4/ ciche czytanie na godzinach ćwiczeń i w domu połączone z wykonywaniem zadań leksykalnych, stylistycznych z dobieraniem cytatów do ustnych charakterystyk lub do prac pisemnych różnego rodzaju względnie jako przygotowanie do konwersacji,
- 5/ samodzielna lektura utworów literackich oraz rzadzieckich gazet i czasopism związanych z ćwiczeniami w mówieniu i pisaniu, a także ćwiczeniami leksykalnymi i stylistycznymi.

Z kolei ćwiczenia gramatyczne stosowane na ćwiczeniach praktycznych z języka rosyjskiego mają na celu początkowo powtórzenie i poszerzenie wiadomości z gramatyki rosyjskiej ze szkoły średniej. Natomiast na latach starszych należy szeroko wykorzystywać w praktyce językowej, a więc przy ćwiczeniach w mówieniu i pisaniu, materiał przerobiony na zajęciach z gramatyki opisowej.

Zasadniczym celem wszystkich ćwiczeń w pisaniu stosowanych na ćwiczeniach praktycznych jest wyrobienie nawyków kaligrafii rosyjskiej, opanowanie ortografii i interpunkcji rosyjskiej oraz wyrobienie umiejętności wyrażania myśli na piśmie. W zależności więc od celu stosować należy odpowiednie typy i formy prac pisemnych. Tak więc ćwiczenia kaligraficzne stosujemy na I roku studiów głównie jako formę pracy domowej studentów. Oprócz tego na pierwszych zajęciach audytoryjnych udzielamy instruktażu co do sposobu pisania i łączenia niektórych liter i konieczności zachowania proporcji w pisaniu niektórych liter. Tę umiejętność ćwiczymy, utrwalamy i kontrolujemy przy wszystkich zapisach studentów na tablicy, w zeszytach i pracach kontrolnych.

Ćwiczenia ortograficzne stosujemy na wszystkich latach studiów z dużym nasileniem na roku I, II i III, trochę mniejszym na latach IV i V. Studenci filologii rosyjskiej muszą opanować wszystkie zasady ortografii rosyjskiej, dlatego należy często i umiejętnie stosować wszystkie zaleco-

ne przez metodykę formy ćwiczeń ortograficznych. Ćwiczenia w układaniu i pisaniu wypracowań, jak już wspomniano wyżej, są najtrudniejsze i wymagają dużych umiejętności dydaktycznych lektora. W tej dziedzinie obowiązuje surowa dyscyplina w doborze poszczególnych form ćwiczeń stylistycznych. Od form prostszych przechodzimy stopniowo /opowiadanie, streszczenie, opis/ do form trudniejszych /rozprawka, list, wypracowanie/. Przestrzeganie należytej gradacji pozwoli studentom wniknąć w strukturę języka pisanego, podpatrzyć ją, a zarazem zabezpieczy przed popełnianiem błędów gramatycznych i stylistycznych. Prowadzący ćwiczenia praktyczne winni wdrożyć studentów do pisania wypracowań na podstawie przemyślanych i ułożonych planów oraz umiejętnego posługiwania się w wypracowaniach różnymi rodzajami pracy. A oto charakterystyczne formy ćwiczeń stylistycznych:

- 1/ odpowiedzi na pytania,
- 2/ układanie pytań do tekstów,
- 3/ uzupełnianie tekstów,
- 4/ plany,
- 5/ streszczenia,
- 6/ sprawozdania,
- 7/ opisy,
- 8/ zyciorysy,
- 9/ listy,
- 10/ charakterystyki osób i postaci,
- 11/ rozprawki,
- 12/ wypracowania,
- 13/ referaty,
- 14/ teksty przemówień,
- 15/ tłumaczenia.

Resumując, celem praktycznego nauczania języka rosyjskiego na kierunku filologii rosyjskiej jest wyrabianie podstawowych sprawności językowych drogą stosowania różnorodnych ćwiczeń językowych. Dążymy do tego, aby ćwiczenia praktyczne z języka rosyjskiego były jak najbardziej urozmaicone i atrakcyjne. W tym celu uwzględniamy w konkretnych planach zajęć wszystkie wyżej podane formy ćwiczeń. W ramach poszczególnych rodzajów ćwiczeń dobrze jest realizować kilka różnych form.

Kolejnym warunkiem właściwej realizacji praktycznego celu nauczania języka rosyjskiego na kierunku filologii rosyjskiej jest korelacja ćwiczeń praktycznych z innymi przedmiotami, szczególnie z gramatyką opisową i historią literatury. Stosunkowo niewielka liczba godzin przeznaczonych na wykłady i ćwiczenia z gramatyki opisowej nie daje możliwości aktywnego opanowania materiału gramatycznego. Obowiązek ten spada na ćwiczenia

praktyczne, dlatego też ścisła korelacja jest w tym wypadku niezbędna. W zakresie korelacji z historią literatury chodzi bezpośrednio o porozumienie się w sprawie doboru lektury, a także metodyki prowadzenia ćwiczeń w oparciu o tekst literacki.

Realizacja celu praktycznego nauczania w niemalym stopniu zależy od tego, jakimi motywami kierują się studenci w swej pracy nad językiem. Studenci, którzy obrali za kierunek studiów filologię rosyjską, pragną tak opanować język rosyjski, by móc bez trudności porozumieć się z Rosjanami, słuchać z pełnym zrozumieniem wypowiedzi w języku rosyjskim, czytać z pełnym zrozumieniem obcojęzyczny tekst w postaci książki naukowej, popularno-naukowej i publicystycznej, umieć wyrażać swoje myśli na piśmie, wszechstronnie przygotować się do wykonywania zawodu nauczycielskiego. Studenci są zwykle ludźmi dojrzałymi psychicznie i stać ich na indywidualną, pozytywną motywację swej pracy. Nie zwalnia to jednak prowadzącego ćwiczenia od wysiłku kształtowania i rozwijania świadomej motywacji pracy nad językiem. Musimy zainteresować studentów przedmiotem, uświadomić im rangę języka rosyjskiego w świecie, przekonać o konieczności uczenia się języków obcych. Bardzo istotnym zabiegiem dydaktycznym w rozwijaniu świadomej motywacji będzie systematyczne ukazywanie studentom poznawczych, wychowawczych i kształcących wartości języka rosyjskiego. Należy pamiętać o zachowaniu hierarchii motywów i tak uszeregować zadania pracy nad językiem, by na pierwszym miejscu stawiać zdobywanie umiejętności i nawyków językowych, a potem realizować wszystkie inne zadania. Cel poznawczy, kształcący i wychowawczy jest bowiem ograniczony przez zakres praktycznego opanowania języka. Wszystkie więc zadania wychowawcze i kształcące, stawiane nauczaniu języka rosyjskiego, są uzależnione od powodzenia w nauczaniu samego języka.

Osiągnięcie dobrych rezultatów w nauczaniu języka rosyjskiego często determinuje środowisko czysto polskie. Nakłada to specjalne zadania na organizację procesu nauczania języka "kierunkowego". Rzeczą zasadniczą jest maksymalne wykorzystanie czasu na zajęciach dla wyrabiania umiejętności językowych i do usuwania realnych braków. Unikać należy ćwiczeń dotyczących materiału łatwego, dobrze znanego studentom, nie prowadzących do konkretnych efektów językowych. Dotyczy to ćwiczeń o charakterze mechanicznym, werbalnym i infantylnym. Lektor koryguje bezwzględnie błędy ustne studentów i egzekwuje powtórzenie zdania w postaci prawidłowej. Aby nie przerywać toku dłuższej wypowiedzi studenta, prowadzący ćwiczenia notuje błędy i koryguje je po jej zakończeniu. W miarę możliwości i potrzeby należy udzielać krótkich wyjaśnień na temat skorygowanych wyrażen. Prowadzący ćwiczenia praktyczne powinien stale gromadzić obserwacje, dotyczące popełnianych przez studentów typowych błędów językowych. Jest to

niezmiernie ważne dla podniesienia sprawności i efektywności ćwiczeń praktycznych. Należy stale kierować i kontrolować samodzielną pracę studenta; jego notatki, zadania, słowniczki wszelkich typów systematycznie sprawdzamy zabierając na przykład po każdych zajęciach zeszyty dwóch studentów do sprawdzenia.

Na ćwiczeniach praktycznych wykorzystujemy pomoce wizualne i audio-wizualne. Pomagają one w bezpośrednim kojarzeniu pojęć i nazw, eliminując pośrednictwo języka ojczystego. Studentów przyzwyczajamy do częstego stosowania pomocy naukowych i przekonujemy ich o przydatności tych pomocy w nauczaniu języka obcego. Ponadto przygotowujemy studenta do posługiwania się technicznymi pomocami, np. epi-diaskopem, magnetofonem czy aparatem filmowym.

Wielką pomocą w zapobieganiu negatywnej interferencji językowej są obozy konwersacyjne dla studentów po II i III roku studiów. Jest to najlepsza okazja do stworzenia mikrośrodowiska językowego i wyrabiania umiejętności spontanicznego wypowiedziania się na tematy życia codziennego. Obcowanie na codzien z studentami radzieckimi, uczestnikami obozu konwersacyjnego, jest najlepszą powtórką i systematyzacją materiału językowego. Miesięczna praktyka zagraniczna organizowana dla studentów IV roku w Związku Radzieckim daje możliwość autentycznego osłuchania się ze schematami rytmiczno-intonacyjnymi, bardzo trudnymi dla Polaka. Praktyka daje również możliwość sprawdzenia stopnia opanowania języka przez studentów, zapoznaje ich bezpośrednio z rzeczywistością radziecką, z radzieckimi ludźmi. Są więc praktyki zagraniczne doskonałą "gimnastyką" językową, a zarazem doskonałą okazją do realizacji celu poznawczego, kształcącego i wychowawczego.

Decydującym czynnikiem w realizacji wszystkich celów nauczania jest prowadzący ćwiczenia praktyczne. Lektorów nauczających języka rosyjskiego cechować powinny następujące walory:

doskonała, praktyczna znajomość języka w mowie i piśmie; przynajmniej ogólna orientacja w dziedzinach wiedzy reprezentowanych przez inne przedmioty; bardzo dobra znajomość metodyki nauczania na wszystkich poziomach:

- znajomość programu nauczania,
- znajomość celów nauczania,
- umiejętność realizowania programu nauczania,
- opanowanie nowoczesnych metod nauczania,
- umiejętność posługiwania się pomocami naukowymi,
- umiejętność korzystania z różnorodnych materiałów nauczania.

Nauczający musi sobie zdobyć u studentów autorytet i zaufanie. Tak więc wymagania w stosunku do kadry nauczającej języka rosyjskiego na kierunku filologii rosyjskiej są bardzo wysokie. Jest to jednak konieczne,

jeśli mamy nauczyć i przygotować do zawodu nauczycielskiego studentów. W związku z potrzebą utrzymania kadry nauczającej na najwyższym poziomie lektorzy muszą permanentnie korzystać z wyjazdów do Związku Radzieckiego w celu stałego odświeżania znajomości języka. W katedrach natomiast należy stworzyć warunki do stałej wymiany doświadczeń i podnoszenia kwalifikacji metodycznych lektora. Od tego, czy dobrze i fachowo były prowadzone ćwiczenia praktyczne z języka rosyjskiego, zależy przygotowanie studenta do pracy nauczycielskiej. Studenci zwykle uczą tak, jak ich uczono na studiach.

Organizacja zaliczeń i egzaminów z języka rosyjskiego musi być wzorowa. Przede wszystkim należy zunifikować wymagania we wszystkich grupach na danym roku. Sprawdzając opanowanie przez studentów materiału językowego, eksponujemy stopień znajomości języka w zakresie czterech podstawowych sprawności.

Celem nauki języka rosyjskiego na kierunku filologii rosyjskiej jest nie tylko praktyczne jego opanowanie, ale i poznanie środowiska, które go używa. Bezpośrednio chodzi o poznanie przez studentów głównych przejawów życia społecznego i kulturalnego ZSRR. Nie będzie to jednak tylko studium literatury i widzenie poprzez pryzmat literatury życia społecznego i kulturalnego narodów Związku Radzieckiego. W kulturę danego kraju oprócz literatury i gazet wprowadza płyta gramofonowa, radio, telewizja, film dźwiękowy, taśma magnetofonowa, spektakl teatralny. Dzięki międzynarodowej wymianie programów telewizyjnych /Interwizja/, uczący się mają możliwość oglądania życia ludzi radzieckich na bieżąco. Aby się stać odbiorcą kultury obcego kraju za pomocą wyżej wymienionych środków fonicznych i wizualnych, potrzebna jest studentom umiejętność rozumienia żywej mowy. Jak już wspomniano wyżej, ćwiczenie słuchu i wyrabianie nawyków artykulacyjnych, opanowanie aktywnego słownictwa jest podstawą do rozumienia przez studentów wypowiedzi ustnych. Zdobycie nawyków czytania jest trudniejsze, dlatego poznawanie życia i kultury obcego kraju za pośrednictwem książek i gazet przychodzi nieco później. Bliższe poznanie rzeczywistości radzieckiej, porównanie jej z życiem, kulturą i osiągnięciami kraju ojczystego służy pogłębianiu uczuć patriotycznych i internacjonalistycznych. Oprócz tego przyswajane przez studentów treści nauczania dostarczają materiału wpływającego na postawę moralną i światopoglądową studenta. Na postawę tę wpływa także organizacja procesu dydaktycznego. Opanowanie języka wymaga bowiem od studentów wytrwałości, systematyczności, aktywności i samodzielności, poczucia odpowiedzialności i obowiązku.

W nauczaniu języka rosyjskiego chodzi więc o realizację celu praktycznego, poznawczego i kształtująco-wychowawczego. Osiągamy te cele, właściwie organizując proces nauczania, właściwie interpretując treści naucza-

nia i stosując różnorodne formy pracy pozalekcyjnej/organizowanie imprez okolicznościowych, konkursy, redagowanie gazetek, korespondencja, wycieczki/. I proces dydaktyczny, i treści nauczania, i praca pozalekcyjna przyczyniają się do wyrabiania nawyków językowych, jak również do wychowania w duchu moralności socjalistycznej.

Мечислава Чесля

ПРАКТИЧЕСКАЯ ЦЕЛЬ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ НА ОТДЕЛЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА

Автор статьи выделяет следующие цели обучения русскому языку студентов русистов: практическую, познавательную и воспитательную. Основной целью считается практическое обучение русскому языку, т.е. выработка у учащихся определенных языковых умений и навыков. Поскольку обучение касается будущих учителей русского языка в польской школе, уровень умений и навыков должен быть высоким. Этим обуславливается попытка автора определить объем всех языковых знаний, умений и навыков. В осуществлении практической цели главное место принадлежит языковым упражнениям. В процессе обучения русскому языку следует применять разнообразные виды и формы языковых упражнений.

Большую роль играет корреляция предмета "Практические занятия по русскому языку" с предметами "Современный русский язык" и "Русская и советская литература". Непосредственное воздействие на результаты обучения оказывает положительная мотивировка работы студентов по изучению русского языка.

В борьбе с отрицательной интерференцией родного языка важное место занимает летний языковой лагерь и практика студентов IV курса в СССР.

Высокие требования ставятся преподавателям русского языка. Преподаватели-русисты должны безупречно владеть русским языком, хорошо разбираться в принципах методики, постоянно совершенствовать свои знания.

Наряду с практическим обучением русскому языку осуществляется и познавательная цель. Она касается вопросов общественной и культурной жизни СССР и жизни советских людей.

Воспитательная цель осуществляется правильной организацией учебного процесса, воздействием содержания учебного материала и применением разнообразных форм внеклассной работы.

Правильное сочетание языковых, познавательных и воспитательных целей занятий по русскому языку является решающим фактором в подготовке студентов-русистов к будущей профессии учителя.

Mieczysława Cieśła

PRACTICAL GOALS AND ACHIEVEMENTS IN LANGUAGE TEACHING
AT THE DEPARTMENT OF RUSSIAN PHILOLOGY

The author of the article distinguishes, in the teaching of Russian at the Department of Russian Philology, the following three goals: the practical /linguistic/, the cognitive, and the educational. Of these, it is the practical mastery of the language which is considered as the main goal of teaching, the student having to attain the four principal proficiencies of the language.

The standard and range of the four proficiencies must be, respectively, high and extensive in view of the fact that the students at the Department are to be in future teachers of Russian in Polish schools.

The achievement of this goal depends, according to the author of the article, chiefly upon a proper planning and application of language classes. Language classes are a means to consolidate the material taught at the Department and to transform theoretical knowledge into linguistic habit and fluency. Relevant is also the correlation of practical classes with lectures on descriptive grammar and on Russian and Soviet literature, as well as the students' active attitude to the language. To avoid the interference of the students' native language the Department has large recourse to audio-visual aids, students of the second and third years have to join a language-teaching Summer course, while fourth-year students attend courses in the USSR. The standard of the results achieved is to a large extent the work of the teacher responsible for the practical language classes.

The cognitive aim should be an integral part of the general curriculum of the teaching of Russian. Students ought to be acquainted with the social and cultural questions at issue in the USSR; they ought also to come into contact with Soviet people, native speakers of Russian.

The educational goal is achieved through the content of the teaching process, through the didactic process and various forms of extramural work.

It is vital to maintain a proper balance between these three goals, the practical, the cognitive, and the educational, among which the most prominent position should be incontestably assigned to the former.